

ЎЗБЕКИСТОНДА ЭЛЕКТРОН ТИЖОРАТНИ СОЛИҚҚА ТОРТИШ МУАММОЛАРИ

Даминов Отабек Уткир ўғли

Ўзбекистон Республикаси

Вазирлар маҳкамаси ҳузуридаги

Солиқ қомитаси ходими

Аннотация

электрон тижоратнинг назарий асослари, унинг юзага келиш ва ривожланиш босқичлари, турли олим ва тадқиқотчиларнинг илмий қарашлари, электрон тижоратнинг иқтисодий субъектлари учун афзалликлари, солиққа тортиш масалалари таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: электрон тижорат, иқтисодий субъектлари, интернет тармоқлари, солиққа тортиш.

Замонавий ахборот-коммуникация технологияларини жорий этиш бўйича олиб борилаётган ислохотлар товар пул муносабатларида трансакцион харажатларни қисқартириш, иқтисодий рақамлаштириш, шунингдек, электрон тижоратни ривожлантиришда муайян натижаларга эришиш имкониятларини ошириш.

Шу ўринда электрон тижорат тушунчасини кўриб чиқиш ўринли бўлади. “Википедия” интернет-энциклопедияси сайтида “Электрон тижорат (e-тижорат, ингл. “e-commerce”) - бу интернет орқали савдо-сотик амалиётларини ташкил этиш” деб таъриф берилган [1].

Айрим олимлар “Электрон тижорат деганда интернет савдо тушунилиши”ни таъкидланган [2] бўлса, америкалик иқтисодчи П.Герпининг фикрига кўра “Интернет-технологиялардан фойдаланилган иқтисодий фаолиятнинг барча турлари - электрон тижорат” бўлади [3], россиялик И.Голдовский эса “Товарларга буюртмалари Интернет орқали амалга оширилган савдонинг барча шакллари электрон тижорат”га киришини қайд қилган [4].

“Электрон тижорат деганда - компьютер тармоқлари ёрдамида электрон шаклда амалга ошириладиган тадбиркорликнинг алоҳида шакли” сифатида қаралади [5].

Электрон тижоратни солиққа тортувчи солиқ қонунчилигининг етарли эмаслиги ва улардаги камчиликлар электрон тижоратни Ўзбекистон Республикаси ҳудудида солиққа тортишга тўсқинлик қилмоқда.

Шуни таъкидлаб ўтиш керакки, кўриб чиқилаётган муаммолар юзасидан солиқ қонунчилиги номутаносиблиги масаласи асосий масала ҳисобланади, чунки уни ҳал қилиш учун олдиндан белгиланган муаммоларнинг бутун мажмуини ҳал қилиш керак. Шунингдек, электрон тижорат субъектлари томонидан солиққа тортиладиган базани шакллантиришнинг тўғрилигини назорат қилиш муаммоси ҳозирги кунда электрон тижоратни солиққа тортишдаги муаммолардан бири саналади. Электрон тижорат сегментида солиқнинг (даромаднинг) объектини яшириш ва компаниянинг харажатларининг асоссиз равишда кўпроқ кўрсатиб солиқ базасини камайтириш орқали солиқдан қочишга ҳаракат қиладилар. Мавжуд солиқ назорат тизимининг камчиликларидан бири солиқ тўловчилар томонидан олинган тўловларни самарали назорат қилишнинг мумкин эмаслиги билан боғлиқ.

Солиқ назоратида яна бир алоҳида масала - рақамли товарларни сотишни назорат қилишнинг мумкин эмаслиги муаммоси. Тўланган пулли файлларни юклаб олиш ёки маълумот олишни назорат қилиш муаммоси деярли кўринмаса-да, бу ҳолда назарий жиҳатдан бу маҳсулот учун ҳақ тўлаш фактини назорат қилиш мумкин, бу жуда содда. Умуман олганда, ривожланган мамлакатларда рақамли товарларни сотиш устидан назорат қилиш жуда самарали бўлиб, бу Ўзбекистондаги бундай операциялардан олинган солиқ тушумларининг ошиши ҳақида хулоса чиқариш имконини беради. Солиқ тўловчиларни аниқлаш муаммолари ҳам электрон тижорат ташкилотининг асосий хусусиятларини аниқлаш ва уларни назорат қилиш кераклигини кўрсатади, уларнинг мавжудлиги солиқларни тўлаш мажбуриятининг пайдо бўлишини англатади. Бу ҳолда, электрон тижорат соҳасида иш юритиш бошқа турдаги бизнеслардан фарқ қилмайди.

Электрон тижорат субъектларини солиққа тортиш муаммоларини қуйидаги йўналишлар бўйича таснифлаш мумкин:

- солиқ қонунчилигидаги камчиликлар ва ноаниқликларнинг юзага келиш ҳолатлари;
- электрон тижорат фаолияти бўйича солиқ назоратининг йўлга қўйилмаганлиги;

- солиқ юрисдикциясини аниқлаш муаммолари;
- солиқ тўловчиларни аниқлаш муаммолари;
- солиққа тортишнинг мумкин бўлган тизимини (тизимларини) аниқлаш (танлаш) муаммолари;
- солиққа тортишнинг мажбурий элементларини аниқлаш муаммолари;
- электрон тижоратнинг турли сегментларида (истеъмолчи, корпоратив, давлат) солиқ юқини тенглаштириш муаммоси;
- икки томонлама солиққа тортиш муаммоси.

Хорижий солиқ амалиётини таҳлил қилиш электрон тижорат субъектларини солиққа тортишда ягона ёндашувлар мавжуд эмаслигини кўрсатади.

Ҳозирги вақтда хорижий олимлар электрон тижорат субъектларини солиққа тортишнинг бир қанча концепцияларини ишлаб чиқдилар, улар келажакда юқорида муҳокама қилинган кўплаб муаммоларни ҳал қилиши мумкин. Хорижий адабиётларда кўпинча электрон бизнесга янги солиқларни киритишнинг ҳожати йўқ, фақат мавжудларини яхшилаш кифоя қилади, деган фикр мавжуд.

Бугунги кунда электрон тижоратни солиққа тортишда қатор қуйидаги муаммолар ҳам юзага келмоқда:

сотувчи харидорнинг мақомини билмайди, хусусан, уни резидент ёки норезидентлиги, юридик ёки жисмоний шахс эканлиги номаълум эканлиги ва бошқалар;

электрон тижоратда кўп ҳолатларда солиқларни тўғри ҳисоблаш ва тўлаш учун зарур бўлган товар реализация қилинган жойни аниқлаш мураккаб, айрим ҳолатларда товар реализация қилинганлиги ёки хизмат кўрсатилганлигини аниқлаштириш ҳам муаммоли (масалан, электрон дастурий маҳсулотлар мисолида). Шунини таъкидлаш жоизки, ушбу икки объект икки хил солиққа тортилган шароитда ноаниқлик янада кучайиши;

электрон тижоратда харидор товарни қабул қилишдан бош тортган ҳолатларда Интернет орқали амалга оширилган савдони бекор қилинганлигини тасдиқлаш мураккаб бўлганлиги боис, солиққа тортишда муаммолар пайдо бўлиши ва бошқалар.

Шундай қилиб, электрон тижорат соҳасида солиқ тартибга солишни янада такомиллаштириш юқоридаги фундаментал тамойилларни ҳисобга олган ҳолда ва ушбу соҳадаги солиқни тартибга солишнинг илғор тажрибасига мувофиқ амалга оширилиши керак.

Электрон тижоратни солиққа тортишда бир қатор муаммолар мавжуд бўлиб, улар сирасига рақамли товарларни сотишни назорат қилишнинг мумкин эмаслиги ҳамда солиқ тўловчиларни аниқлаш муаммолари бўлиб, электрон тижорат ташкилотининг асосий хусусиятларини аниқлаш ва уларни назорат қилиш кераклигини кўрсатади, уларнинг мавжудлиги солиқларни тўлаш мажбуриятининг пайдо бўлишини англатади.

Глобал тармоқда бизнес юритилишини назорат қилиш анча қийин бўлганлиги сабабли, тадбиркорлар солиқларни тўлашдан қочиш учун кўпроқ рағбатга эга бўлишади. Расмийларга кўра, юқори жарималар (компаниянинг барча мулкани мусодара қилишгача) Интернетда ноқонуний фаолият билан шуғулланадиган ташкилотлар сонини камайтириши мумкин.

Фойдаланган адабиётлар рўйхати

1. https://www.wikiwand.com/uz/Elektron_tijorat
2. Эймор Д. Электронный бизнес. Эволюция и/или революция. М.: Вильямс, 2001. 320 с.
3. Gary P. Electronic Commerce, Ninth Edition, Schneider, Ph.D., CPA. Printed in the United States of America, 2011. С. 4.
4. Голдовский И. Безопасность платежей в Интернете. СПб.: Питер, 2001. 240 с.
5. Корень А.В. Налогообложение субъектов электронной коммерции: проблемы и перспективы: монография. - Владивосток: Изд-во ВГУЭС, 2011.

